

Financiële verantwoording in de circulaire economie

**Hoe een andere invulling van waarde, impact en risico
de circulaire transitie kan versnellen**

Een overzichtsrapport van de Coalitie Circulaire Accounting

Over de Coalitie Circulaire Accounting

De Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) en Circle Economy hebben de Coalitie Circulaire Accounting (CCA) opgezet om aan verslaggeving gerelateerde vraagstukken die een obstakel voor de transitie naar de circulaire economie vormen, te identificeren en oplossingen daarvoor uit te werken. De CCA bestaat uit experts en wetenschappers met expertise in finance, accounting en rechten. De leden zijn onder meer NBA, Circle Economy, Invest-NL, ABN AMRO, Rabobank, Allen & Overy, Sustainable Finance Lab, Impact Economy Foundation en wetenschappers die aan Nyenrode Business Universiteit en Avans Hogeschool zijn verbonden. De CCA wordt medegefinancierd door Invest-NL en NBA.

Praktijkgemeenschap

De CCA-partners werken samen in een praktijk-gemeenschap (Community of Practice, 'CoP') om de levensvatbaarheid van circulaire bedrijfsmodellen te verbeteren. Een CoP is een concurrentievrije omgeving waar experts uit verschillende disciplines samenkomen om vrij toegankelijke oplossingen te creëren.

Doel en strategie

Het doel van de CCA is om voor bestaande vraagstukken met betrekking tot verslaggeving, financiering en waardering die een obstakel voor de transitie naar de circulaire economie vormen, oplossingen uit te werken. De CCA laat aan de hand van praktijkvoorbeelden zien op welke vraagstukken bedrijven met een circulair bedrijfsmodel stuiten.

CCA-projecten

In dit overzichtsrapport wordt een samenvatting gegeven van de bevindingen en lessen uit vier publicaties van de CCA:

1. Weg-as-a-Service. De financiële realiteit van de circulaire weg
2. De circulaire gevel. Bouwen aan een duurzame financiële realiteit met Gevels-as-a-Service
3. Verwaarden van reststromen. Vermindering van voedselverspilling: hoe coöperaties de circulaire economie een impuls kunnen geven
4. Circulaire impactmeting bij bedrijven. Het combineren van impactdata en financiële rapportage

Inhoud

Managementsamenvatting 4

1. Inleiding 6

2. Inleiding op circulaire accounting 9

- 2.1. Waarom circulaire accounting 9
- 2.2. Circulaire accounting: Waar staan we? 10

3. Financiering van de circulaire economie: een andere invulling van waarde, impact en risico 12

- 3.1. Een andere invulling van waarde 12
 - 3.1.1. Verwaarden van reststromen 12
 - 3.1.2. Waarde benutten door middel van circulaire verdienmodellen 14
- 3.2. Een andere invulling van impact 15
- 3.3. Een andere invulling van risico 20

4. Vooruitblik: stimuleren van de circulaire transitie 23

- 4.1. Belangrijkste hefbomen 23
- 4.2. Belangrijkste rollen 25

5. Conclusie 27

Managementsamenvatting

Verslaggeving en financiering kunnen een belangrijke rol spelen in het aanjagen van de circulaire transitie. Met de huidige verantwoordings- en rapportagetechnieken, die voor de lineaire economie ontwikkeld zijn, is het vaak lastig om echt grip te krijgen op de waarde en positieve impact van circulaire bedrijven. Circulaire accounting verwijst naar het meten en analyseren van de financiële en niet-financiële resultaten van een bedrijf en de rapportage daarover, waarmee alle betreffende belanghebbenden ('stakeholders') inzicht wordt gegeven in de werkelijke waarde en impact van circulaire bedrijven. Om de weg vrij te maken voor de overgang naar een circulaire economie, zullen we onze huidige manier van zakendoen moeten omgooien — zonder daarbij de sleutelrol van verslaggeving uit het oog te verliezen.

Een circulaire economie is essentieel om de ergste gevolgen van de klimaatafbraak te kunnen beperken en zal tot hogere winsten en een grotere veerkracht leiden, meer nog dan onze huidige systemen. We leven in een tijd van tomeloze vervuiling

en afvalstromen, grondstoffenschaarste, verlies van biodiversiteit en wereldwijde temperatuurstijgingen — wat stuk voor stuk is terug te voeren op onze toenemende consumptiedrift. Circulaire strategieën en bedrijfsmodellen bieden oplossingen voor een economie waarin afval en vervuiling tot het verleden behoren, producten en materialen in gebruik blijven en de natuur wordt hersteld. Als we op de huidige weg voortgaan en meer blijven verbruiken dan onze planeet aankan, zal ook het bedrijfsleven daaronder lijden en aan allerlei risico's worden blootgesteld, zoals prijsschommelingen en haperende toeleveringsketens. Circulaire bedrijven hebben laten zien dat zij tegen dergelijke risico's bestand zijn en zullen — op termijn — meer winst weten te genereren dan hun lineaire collega's. (1)

Om de vruchten van een circulaire economie te kunnen plukken, moeten we niet alleen naar het financiële plaatje kijken, maar vooral ook de impact van een onderneming op maatschappij en milieu meten. Dat is circulaire accounting. Circulaire accounting gaat verder dan de beperkte verantwoording op basis van financiële gegevens alleen: ook de bredere gevolgen voor milieu, maatschappij en economie worden in kaart gebracht. Een verschuiving naar een circulaire economie zal voor bedrijven tot andere bedrijfsrisico's, kasstromen en klantrelaties leiden. Het financiële vak zal zich aan deze veranderingen moeten aanpassen en die producten en diensten moeten aanbieden die bedrijven nodig hebben — waaronder ook bijpassende verantwoordingsmethoden.

Om de circulaire transitie een impuls te geven en zakelijke kansen te creëren, moeten we waarde, impact en risico anders gaan benaderen. Hierbij moeten nieuwe manieren worden bedacht om met deze onderwerpen om te gaan en moeten onze huidige benaderingen op de schop, daarbij ondersteund door een andere mindset en woordkeuze. Hieronder geven wij enkele suggesties om dit te bereiken:

Waarde

Wij moeten oog krijgen voor de met circulaire bedrijfsmodellen gegenereerde waarde en leren deze waarde te kwantificeren. Dit houdt onder meer in dat we ons herbezinnen op wat wij 'afval' noemen en concepten als restwaarde introduceren. Ook moeten we afstappen van de huidige aanpak waarbij hoofdzakelijk naar de kortetermijnwaarde wordt gekeken — producten die worden gekocht en vervolgens worden afgedankt — en overstappen op een benadering waarbij materialen zolang mogelijk in gebruik worden gehouden.

Impact

De (te meten) impact moet worden opgevat als het tot uitdrukking brengen van de maatschappelijke en economische gevolgen en milieu-effecten van organisaties voor hun stakeholders op de lange termijn. Niet-financiële effecten moeten naast de financiële gegevens een plaats krijgen op de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening en balans.

Risico

Er is een nieuwe risicobenadering nodig om kapitaal weg te leiden van niet-circulaire (en vaak risicovollere) bedrijven naar bedrijven die langdurige, stabiele waardecreatie en positieve impact beloven. Wij hebben een holistische risicobeoordeling nodig waarin rekening wordt gehouden met de totale langetermijnpact van een onderneming en haar relatie met mens en natuur — en niet enkel en alleen het financiële rendement.

De circulaire transitie vraagt om multi-stakeholder engagement. Om een grootschalige stelselverandering teweeg te brengen, moeten alle betrokken partijen hun mindset en manier van zakendoen veranderen. Wij roepen accountants en auditors, financiers, bedrijven en regelgevende instanties op om nu in actie te komen en een rol te spelen in de circulaire transitie. Een tijdige systemische verschuiving naar een circulaire economie is alleen mogelijk als meerdere sectoren met elkaar samenwerken. Dit is het moment bij uitstek voor een economische verschuiving naar een veerkrachtigere en duurzamere manier van zakendoen.

Dit rapport vormt het sluitstuk van een initiatief van de Coalitie Circulaire Accounting (CCA) met als doel om aan verslaggeving gerelateerde vraagstukken in de circulaire transitie te identificeren en oplossingen daarvoor uit te werken. Deze publicatie biedt een samenvatting van de lessen die zijn getrokken uit een serie van vier rapporten, waarin — aan de hand van praktijkvoorbeelden — onderzoek is gedaan naar het huidige arsenaal verantwoordings- en rapportageoplossingen en hoe dat ingezet kan worden om de circulaire transitie te ondersteunen.

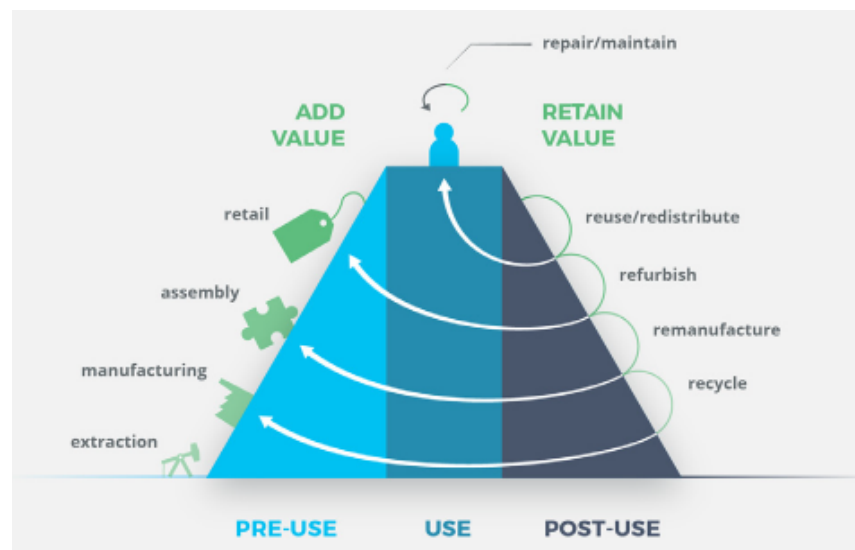
1. Inleiding

Wat is de circulaire economie?

Volgens het [Circularity Gap Report 2020](#) van Circle Economy verbruikt de samenleving meer dan 100 miljard ton grondstoffen per jaar, maar wordt hiervan slechts 8,6% weer terug in de economie gebracht. Meer dan 90% gaat verloren. (2) De milieu-effecten van onze door consumptie gedreven economie, waarin intensief gebruik wordt gemaakt van grondstoffen, zijn desastreus: in het zesde IPCC-rapport wordt zelfs — voor het eerst — definitief gesteld dat de klimaatverandering door menselijk handelen wordt aangejaagd. (3) We leven in een tijd van tomeloze vervuiling en afvalstromen, grondstoffenschaarste, verlies van biodiversiteit en wereldwijde opwarming — wat stuk voor stuk is terug te voeren op onze toenemende consumptiedrift en ons groeiende grondstoffenverbruik. Het huidige lineaire economische model kan naar zijn aard niet de steun bieden die in de transitie nodig is om de gevolgen van menselijk handelen voor onze planeet te verminderen. Aan de basis van de internationale samenwerking op het gebied van klimaatverandering staat de doelstelling van de Overeenkomst van Parijs om de opwarming van de

aarde tot 1,5°C te beperken. De huidige toezeggingen van uitstootvermindering zijn echter voornamelijk gericht op de overgang naar schone energie — wat weliswaar ook broodnodig is, maar uit het [Circularity Gap Report 2021](#) blijkt dat we hiermee niet verder komen dan 15% op de weg naar die 1,5°C — de overige 85% kan grotendeels worden gerealiseerd met een transitie naar een circulaire economie. (4)

Circulariteit geeft ons de middelen die we nodig hebben om onze lineaire economie om te bouwen tot een economie waarin afval en vervuiling tot het verleden behoren, producten en materialen worden hergebruikt en de natuur wordt hersteld. Bij een circulaire economische benadering wordt gekeken naar de complete levenscyclus van een grondstof: er moet zolang mogelijk het meeste uit elke grondstof worden gehaald, en grondstoffen moeten steeds weer opnieuw terug in het systeem worden gebracht om weer nieuwe waarde te creëren, voor verbruik en na verbruik en weer terug (zie de Value Hill, figuur 1). Doordat de waarde van grondstoffen wordt gemaximaliseerd, wordt de aan materiaalstromen verbonden uitstoot gespreid en op den duur verminderd, en wordt zo

Figuur 1: Value Hill

Bron: Achterberg, Hinfelaar en Bocken (2016). (5)

ook de wereldwijde uitstoot beperkt en blijven onze eindige grondstoffen gewaarborgd. Of we de bredere duurzaamheidsdoelstelling bereiken, hangt dus af van de invoering van circulariteit. Duurzaamheid — waarmee wordt verwezen naar de evenwichtige integratie van economisch resultaat, maatschappelijke inclusiviteit en ecologische veerkracht — kan als bredere doelstelling worden gezien, maar de sleutel tot het bereiken daarvan is circulariteit.

Om de vruchten van de circulaire economie te kunnen plukken, moeten we echter ons huidige economische systeem omvormen en daarbij economische groei en welvaart loskoppelen van het verbruik van natuurlijke hulpbronnen. Dit vraagt om een andere manier van zakendoen. De uitdagingen in verband met de financiering en verslaggeving voor het circulaire bedrijfsleven zijn op dit moment nog belangrijke hindernissen voor het succes van circulaire bedrijfsmodellen. Dit ondanks het feit dat circulaire bedrijven op de lange termijn veel veerkrachtiger en minder risicovol zijn dan hun lineaire tegenhangers. In dit rapport worden praktische handvatten geboden om deze uitdagingen het hoofd te bieden en zo de overstap naar een circulaire economie mogelijk te maken.

Verslaggevingsoplossingen als stuwende kracht in een circulaire economie

Verslaggeving, of verantwoording, is het proces waarbij financiële en zakelijke transacties worden vastgelegd. In dit rapport wordt inzichtelijk gemaakt op welke manier oplossingen op dat gebied de circulaire transitie niet alleen mogelijk kunnen maken, maar daarin zelfs een stuwende kracht kunnen zijn. Ook wordt er gekeken naar de mogelijkheden voor financiering en verslaggeving voor circulaire bedrijven en voorgesteld dat er een andere invulling wordt gegeven aan wat onder waarde,

impact en risico moet worden verstaan. Bij een andere invulling van waarde voor circulair ondernemen horen nieuwe waardebronnen, zoals een verlengde levensduur — en benutting van die waarde — van producten en materialen. Vanuit het oogpunt van de klant betekent dit dat niet langer eigendom van producten als van waarde wordt gezien, maar dat de blik wordt gericht op de waarde van het resultaat (of de dienst) dat het product oplevert. De — te meten — impact moet holistisch worden opgevat als het tot uitdrukking brengen van de niet-financiële gevolgen van organisaties voor hun stakeholders op de lange termijn. Ten slotte is er een nieuwe risicobenadering nodig om kapitaal weg te leiden van niet-circulaire (en waardeverminderende) bedrijven naar bedrijven die langdurige, stabiele waardecreatie en positieve impact beloven.

Dit rapport is als volgt opgebouwd. In het volgende hoofdstuk (hoofdstuk 2), waarin het onderwerp circulaire accounting wordt geïntroduceerd, wordt ingegaan op de voordelen van circulaire accounting en de hindernissen die er liggen op de weg naar volledige implementatie daarvan. Er worden bestaande initiatieven op het gebied van circulaire accounting beschreven, en circulaire accounting wordt naast andere instrumenten geplaatst waarmee de duurzaamheidsprestaties van bedrijven worden beoordeeld. In hoofdstuk 3 wordt voorgesteld dat een andere invulling wordt gegeven aan wat momenteel onder waarde, impact en risico wordt verstaan om zo de resultaten van een bedrijf doeltreffend te kunnen meten en analyseren en daarover te kunnen rapporteren. In het vierde hoofdstuk wordt aangegeven op welke punten actie nodig is om de circulaire transitie mogelijk te maken en worden praktische handvatten geboden voor bedrijven, accountants, regelgevende instanties en financiers. Ten slotte worden in hoofdstuk 4 alle betrokken stakeholders tot actie opgeroepen, ondersteund met praktische suggesties voor vervolgstappen.

Over dit rapport en de coalitie circulaire accounting (CCA)

Dit rapport is het resultaat van twee jaar onderzoek door de Coalitie Circulaire Accounting (CCA), opgericht door de Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) en Circle Economy, en wordt medegefinancierd door Invest-NL, NBA en de CCA-leden. De CCA is opgezet om aan verslaggeving gerelateerde vraagstukken die een obstakel voor de verschuiving naar de circulaire economie vormen, te identificeren en oplossingen daarvoor uit te werken. Daarbij zijn allerlei partijen in een multidisciplinaire coalitie samengebracht om te onderzoeken op welke manier verslaggeving een hefboom voor verandering in de circulaire transitie kan zijn (zie colofon voor aanvullende informatie over de CCA).

In dit overzichtsrapport wordt een samenvatting gegeven van de bevindingen en lessen uit vier publicaties van de CCA, aangevuld met nieuwe bevindingen en nieuw onderzoeksmateriaal.

In de eerste twee rapporten in de reeks is de financiering van circulaire verdienmodellen — meer in het bijzonder Product-as-a-Service (of PaaS) — onderzocht aan de hand van casestudies over een circulaire weg en een circulaire gevel. De derde publicatie gaat over de waarde van reststromen (of ‘afvalstromen’ in lineaire termen) en de implicaties daarvan voor de financiering en verslaggeving van circulaire ondernemingen. In de vierde publicatie worden de mogelijkheden onderzocht om de circulaire impact van organisaties te meten en deze informatie in het jaarverslag op te nemen, meer in het bijzonder in de jaarrekening. In dit rapport zijn de belangrijkste conclusies uit die publicaties opgenomen (zie het onderdeel ‘Over de Coalitie Circulaire Accounting’, p. 23, voor meer informatie over eerdere publicaties).

2. Inleiding op circulaire accounting

2.1. Waarom circulaire accounting

Circulaire accounting is de praktijk van het meten en analyseren van de financiële en niet-financiële resultaten van een bedrijf om inzicht te geven in de werkelijke waarde en impact van circulaire bedrijven en daarover verantwoording af te leggen. Circulaire accounting gaat verder dan de beperkte verantwoording op basis van financiële gegevens alleen: ook de bredere gevolgen voor milieu, maatschappij en economie worden in kaart gebracht. Sommige onlangs voorgestelde toevoegingen aan de verslaggeving — zoals de integrale winst-en-verliesrekening (‘Integrated Profit and Loss’, of ‘IP&L’) en een multikapitaalbalans (zie hoofdstuk 3.2) — kunnen een bijdrage leveren aan het bereiken van deze doelstellingen, hoewel een bredere toepassing afhangt van de verdere ontwikkeling ervan.

‘Bij circulaire accounting draait het om het tastbaar en meetbaar maken van de ‘niet-tastbare’ gevolgen van de circulaire economie en het naar buiten brengen van deze informatie.’

Nauw verwant hieraan is het begrip **circulaire rapportage**¹, waarbij organisaties boven op hun financiële resultaten ook over hun resultaten op milieugebied en maatschappelijk vlak rapporteren. Bedrijven zijn hierbij verplicht om niet alleen gegevens te verzamelen maar ook om deze naar buiten te brengen — om openheid van zaken te geven over hun impact, in positieve en

negatieve zin, op mens en natuur. Circulaire accounting en rapportage vullen elkaar aan en zullen bij gelijktijdig gebruik een grote rol in de circulaire transitie spelen. Zowel accountants die bij een bedrijf werkzaam zijn (als financiële professional) als auditors (rapportage) kunnen een rol spelen bij de implementatie en bevordering van circulaire accounting- en rapportagepraktijken. Financiële professionals zouden samen met hun bedrijf de meting van impact en circulaire activiteiten anders moeten gaan benaderen en moeten experimenteren met nieuwe verslaggevingsoplossingen. Externe accountants kunnen met bedrijven samenwerken door kennis en inzichten over het eventuele gebruik van nieuwe benaderingen te delen en zo te helpen circulaire accounting de norm te maken.

Circulair worden in een lineaire wereld

Circulaire bedrijven moeten zich vandaag de dag binnen het stramien van de bestaande (financiële) wet- en regelgeving zien te manoeuvreren en voor hun verslaggeving gebruikmaken van middelen waarmee de werkelijke waarde van circulaire bedrijfsmodellen zich moeilijk laat vangen. Voor bedrijven die meer circulair zijn — of willen worden — is het een hele kluit om de waarde van hun circulaire activiteiten te meten en daarover te rapporteren, omdat belangrijke waardebronnen op de balans vaak onderbelicht blijven of daarop zelfs in het geheel niet voorkomen. Verslaggeving voor circulaire bedrijven vereist nogal wat kunst- en vliegwerk. Verslaggeving wordt bovendien maar al te vaak weggezet als een technische kwestie, eerder een volger van de bredere veranderingen in het economische stelsel dan een aanjager daarvan. De integrale rol van verslaggeving in de circulaire transitie wordt daarmee nog altijd ondergewaardeerd. Uit dit rapport blijkt echter dat verslaggeving de transitie naar een circulaire

¹ Circulaire rapportage zal deel uitmaken van de duurzaamheidsrapportage. In het kader van dit rapport richten wij ons specifiek op circulaire accounting en rapportage, in plaats van duurzaamheidsverslaggeving en -rapportage.

economie niet alleen mogelijk kan maken, maar daarin zelfs een stuwende kracht kan zijn. (6)

Hoe? Simpel gezegd: meten is weten. Wanneer bedrijven hun grondstoffenverbruik en impact meten en deze gegevens vervolgens in de balans opnemen, kunnen ze met behulp van circulaire accounting niet alleen hun circulariteitsprestaties beter bijhouden, maar worden ze ook gestimuleerd hun resultaten op dat gebied te verbeteren. Bedrijven worden dan aangemoedigd meer circulair te worden door hun huidige strategische keuzes en kapitaalallocatie te herzien ten behoeve van meer circulariteit, de waarde van producten en materialen maximaal op peil te houden en met de toeleveringsketen samen te werken om de product- en materiaalstromen in goede banen te leiden. Circulaire rapportage, waarbij gegevens over circulariteitsprestaties worden verzameld en gepubliceerd, zal bovendien leiden tot een grotere verantwoordingsplicht en meer druk om actie te ondernemen op het gebied van circulariteit. Zowel werknemers als investeerders kunnen op deze manier bestuurders ter verantwoording roepen voor de resultaten van de onderneming. Bestuurders zullen circulariteit dan niet langer slechts als bijzaak beschouwen, maar als een strategische kwestie (7). Investeerders kunnen dergelijke informatie dan ook in hun investeringsbeslissingen meenemen, waardoor duurzamere kapitaalallocatiekeuzes kunnen worden gemaakt. Zij zullen meer (en kwalitatief betere) gegevens over de circulariteitsprestaties van bedrijven kunnen eisen, waardoor bedrijven nog meer worden gestimuleerd om dergelijke informatie te verzamelen en te publiceren en transparanter te worden.

Bij circulaire accounting is het echter nog altijd nodig om oplossingen en alternatieve werkwijzen voor circulaire bedrijfsmodellen te bedenken die passen binnen de regels van de huidige lineaire economie. De wetgeving inzake financiële rapportage en duurzaamheidsrapportage verlangt momenteel niet van bedrijven dat zij gegevens over hun impact en grondstoffenverbruik verzamelen of publiceren, ondanks een aantal bestaande initiatieven om daar verandering in te brengen (zie hoofdstuk 2.2). Totdat de regelgeving aan de huidige tijd is aangepast en

daarmee een gelijk speelveld is gecreëerd, waarbij alle bedrijven over circulariteit (en in brede zin duurzaamheid) verantwoording moeten afleggen en moeten rapporteren, zullen 'creatieve' oplossingen binnen circulaire accounting nodig blijven.

2.2. Circulaire accounting: Waar staan we?

Circulaire accounting is nog geen gangbare praktijk bij bedrijven of accountants, en de voordelen ervan worden niet goed begrepen. Momenteel publiceert 96% van de bedrijven in de belangrijkste Europese beursindexen (zoals FTSE, CAC, DAX) een duurzaamheidsverslag. (8) Maar het aandeel dat duurzaamheids- en circulariteitsgegevens in de jaarrekening opneemt, is vele malen kleiner (9). Met circulaire accounting zouden we inzicht kunnen krijgen in het verband tussen financiële resultaten en circulariteitsprestaties. Dit kan bestuurders ertoe aanzetten om factoren op het gebied van circulaire economie in hun operationele, strategische en financiële keuzes mee te wegen.

Er is behoefte aan gestandaardiseerde en alomvattende richtsnoeren voor circulaire accounting. Ondanks de toenemende druk om in actie te komen tegen klimaatverandering en op circulaire oplossingen over te stappen, zijn er momenteel geen algemeen aanvaarde normen voor het meten van en rapporteren over circulaire effecten. Gestandaardiseerde oplossingen voor circulaire accounting en rapportage zouden bedrijven ertoe nopen intern betere gegevens te verzamelen en te publiceren. Standaardisering zou ook garanderen dat de verzamelde gegevens met elkaar kunnen worden vergeleken, wat weer zorgt voor een grotere mate van betrouwbaarheid, een grotere verantwoordingsplicht, en een hulpmiddel voor investeerders om eenvoudiger onderscheid tussen bedrijven op basis van circulariteitsprestaties te kunnen maken.

Nieuwe verslaggevingsinitiatieven

Er zijn onlangs nieuwe initiatieven ontplooid om een brug te slaan tussen duurzaamheid en verslaggeving. Binnen het Impact-Weighted Accounts Initiative (IWAI), een initiatief van de Harvard Business School, worden

methodologieën voor financiële verantwoording ontwikkeld waarmee ook de impact van een bedrijf op de samenleving en het milieu kan worden vastgelegd. Verder hebben al ongeveer 100 grote ondernemingen, waaronder een tiental ondernemingen in de Value Balancing Alliance (VBA), een naar impact gewogen financiële verantwoording ingevoerd, of werken zij aan de invoering daarvan (10).

Toch is er tot voor kort geen gezamenlijke inspanning geweest om gestandaardiseerde richtsnoeren te ontwikkelen. Dit is nu aan het veranderen. In een recente gezamenlijke verklaring van het Climate Disclosure Project (CDP), de Climate Disclosure Standards Board (CDSB), het Global Reporting Initiative (GRI), de International Integrated Reporting Council (IIRC) en de Sustainability Accounting Standards Board (SASB)² is de bereidheid uitgesproken om samen te werken aan het ontwikkelen van alomvattende verantwoordings- en rapportagerichtsnoeren. Bovendien maakt de International Financial Reporting Standards Foundation (IFRS) gebruik van een aantal bestaande richtsnoeren die door het GRI, de CDSB, het CDP en de SASB zijn ontwikkeld om duurzaamheid in de financiële rapportage te integreren. (11) Met de inspanningen van deze organisaties om hun raamwerk te harmoniseren en te standaardiseren is de basis gelegd voor de International Sustainability Standards Board (ISSB), waarop de IFRS Foundation samen met de International Accounting Standards Board toezicht zal houden. (12) Deze inspanningen vormen een veelbelovend uitgangspunt voor de ontwikkeling van algemeen aanvaarde normen op het gebied van duurzaamheidsverslaggeving.

Ook het vermelden waard is de belofte van recente initiatieven op het gebied van wet- en regelgeving, zoals de onlangs door de Europese Unie (EU) aangenomen Richtlijn inzake duurzaamheidsrapportage door ondernemingen ('Corporate Sustainability Reporting Directive', of 'CSRD'), onderdeel van het bredere Sustainable Finance Package. Op grond van deze

regelgeving zijn bedrijven straks verplicht om gegevens over duurzaamheidsprestaties te verzamelen en openbaar te maken, waardoor de weg wordt vrijgemaakt voor de invoering van alomvattende maatregelen op het gebied van duurzaamheidsrapportage. Bovendien zal de nieuwe EU-taxonomie als leidraad kunnen dienen bij het conceptualiseren en meten van duurzaamheid, zodat accountants en auditors duurzaamheidseffecten makkelijker in de rapportage kunnen integreren.

Deze inspanningen vormen een belangrijke aanzet tot geïntegreerde verantwoordings- en rapportagestandaarden. Daarin wordt echter onvoldoende aandacht besteed aan (de waarde van) grondstofstromen — een belangrijke indicator van circulariteit. In plaats daarvan wordt voorrang gegeven aan informatieverschaffing over CO₂-uitstoot, wat weliswaar zeer belangrijk is, maar nog steeds onvoldoende. Zoals hierboven is opgemerkt, kan de circulaire transitie ons ruim 80% op weg helpen richting de 1,5°C-doelstelling. Het is dan ook uiterst problematisch wanneer circulariteitsmaatregelen buiten beschouwing worden gelaten bij de analyse van de werkelijke impact van een bedrijf op de natuurlijke omgeving. Bovendien wordt bij de rapportage van CO₂-gegevens geen rekening gehouden met grondstoffenschaarste en leveringszekerheid. Alomvattende circulaire accounting en rapportage zijn noodzakelijk om ervoor te zorgen dat dergelijke maatregelen nauwkeurig en geloofwaardig blijven.

Diverse partijen, van bedrijven tot financiers en regelgevende instanties, zullen de handen ineen moeten slaan om de ontwikkeling, acceptatie en praktische toepassing van dergelijke standaarden mogelijk te maken. En dáárvoor moeten we anders gaan kijken naar wat onder waarde, impact en risico moet worden verstaan. In de volgende hoofdstukken wordt toegelicht op welke manier dit kan worden gerealiseerd en welke rol deze verschillende stakeholders moeten spelen om dit doel te bereiken.

2. De Sustainability Accounting Standards Board en Integrated Reporting zijn onlangs samengegaan in de Value Reporting Foundation.

3. Financiering van de circulaire economie: Een andere invulling van waarde, impact en risico

Onze huidige manier van zakendoen is lineair: grondstoffen en materialen worden gewonnen, tot producten omgevormd en daarna snel als afval afgedankt. Waarde wordt in dit economische stelsel gecreëerd door zoveel mogelijk producten te produceren en te verkopen. Om de circulaire transitie mogelijk te maken en er de vruchten van te plukken, moeten we kritieke bedrijfsconcepten anders gaan bekijken. Een eerste stap daarin is een andere invulling van waarde, impact en risico. In dit hoofdstuk wordt op elk van deze onderwerpen afzonderlijk ingegaan.

3.1. Een andere invulling van waarde

3.1.1. Verwaarden van reststromen

Reststromen zijn restanten die vaak in het productieproces ontstaan, bijvoorbeeld in de vorm van nevenproducten of snijresten. In het lineaire economische model wordt de term 'afval' vaak gebruikt om reststromen mee aan te duiden, maar dit ontmoedigt het nemen van innovatieve initiatieven om de waarde van grondstoffen te behouden. Onze suggesties is dan ook om in plaats daarvan van 'reststromen' te spreken om zo een andere mindset te stimuleren waarbij de verborgen waarde van grondstoffen wordt benut.

Tenzij reststromen elders kunnen worden ingezet, hebben zij doorgaans geen waarde voor de producent.

Reststromen worden ondanks de potentiële waarde ervan vaak buiten beschouwing gelaten en te laag geprijsd. De inzet van reststromen om de afvalberg te verkleinen is daarom niet alleen belangrijk vanuit het oogpunt van duurzaamheid, maar is ook de sleutel tot het creëren van nieuwe zakelijke kansen in de circulaire economie.

De prijs van reststromen

Het is een enorme uitdaging om een prijs te bepalen voor reststromen. Hoewel een hogere prijs het upcyclen van reststromen verder kan aanmoedigen, kan deze prijs pas aan de orde zijn wanneer de markt heeft laten zien bereid te zijn deze prijs ook daadwerkelijk op tafel te leggen. De beschikbaarheid van toepassingen — en markten — voor reststromen zal bepalend zijn voor de waarde van producten en materialen die uit deze materialen worden vervaardigd. Volwassen markten voor tweedehandsproducten zijn van cruciaal belang om de waarde en prijs van reststromen nauwkeurig te bepalen en het hergebruik van reststromen verder te stimuleren.

Momenteel is de geschatte prijs lager dan de verwachte toekomstige waarde, omdat er geen volwassen reststroommarkten zijn. De onzekerheid over de toekomstige economische waarde in geüpcyclede toepassingen (zoals luxere producten) maakt het moeilijk om grondstoffen tegen de juiste waarde in de balans van de onderneming op te nemen. Dit heeft een negatieve invloed op de businesscase en heeft vervolgens ook weer gevolgen voor de totale waardering van de onderneming en de aantrekkelijkheid van het bedrijf voor investeerders.

Casestudie 1. Intelligent voedsel: waardebeoordeling van geüpcyclede deegresten

IntelligentFood is een start-up die voedselverspilling wil verminderen. De onderneming — die geen eigen productiefaciliteiten heeft, geen chef-koks in dienst heeft en niet over logistieke capaciteit beschikt — biedt voedingsmiddelenbedrijven een aantrekkelijk alternatief voor reststromen die door overschotten en restanten in het productieproces ontstaan. IntelligentFood gebruikt voedselresten om in een open innovatieve setting nieuwe voedingsconcepten te ontwikkelen en verbindt verschillende externe partijen via de IntelligentFood-coöperatie. Het uitgangspunt van haar businesscase is het productieproces van Europastry, waarvan de ontstane deegresten nu aan fabrikanten van diervoeder worden verkocht.

IntelligentFood zag mogelijkheden om de downcycling van de deegresten te vermijden en in plaats daarvan de deegresten voor de productie van koekjes te benutten.

Meer informatie over de casestudie is [hier](#) te vinden: "Verwaarden van reststromen. Vermindering van voedselverspilling: hoe coöperaties de circulaire economie een impuls kunnen geven" Coalitie Circulaire Accounting, 2020. Of de [Nederlandse versie](#).

Door de afwezigheid van volwassen markten en de onzekerheid omtrent de toekomstige economische waarde kunnen reststromen het beste onder voorwaardelijke activa worden gepresenteerd. Voorwaardelijke activa zijn activa waarvan het eventuele economische voordeel afhangt van toekomstige gebeurtenissen waarover het bedrijf geen controle heeft. Door reststromen als voorwaardelijke activa aan te merken, kunnen de problemen met betrekking tot prijsstelling en verslaggeving voor de korte termijn worden opgelost. Maar dit is geen volmaakte oplossing, omdat hierbij geen ruimte wordt gelaten voor de verwachte (hogere) waarde van de geüpcyclede toepassing van reststromen — een waarde die mogelijk het verschil kan maken tussen een winstgevend en verlieslatende businesscase. Hieruit blijkt eens te meer de noodzaak om mogelijkheden te scheppen voor een betere prijsstelling van reststromen in circulaire businesscases en de waarde daarvan in de balans op te nemen.

Afschrijving en oogstwaarde

Naast reststromen moeten we ook kijken naar de waarde van producten en materialen na hun gebruiksduur. Volgens de huidige boekhoudregels worden activa over hun gehele gebruiksduur afgeschreven. De waarde ervan daalt in de loop der tijd en wanneer een actief niet langer wordt gebruikt, wordt het afgeschreven tot nul, wat betekent dat het geen waarde meer heeft. Dit doet geen recht aan de fundamentele gedachte achter een circulaire economie, waarin grondstoffen in voortdurende cycli worden gebruikt. In de gebouwde omgeving zien we bijvoorbeeld een bredere mindsetverschuiving van sloopkosten naar mogelijke opbrengsten. In dit verband stellen wij voor te spreken over oogstwaarde. Accountants bevinden zich in een sleutelpositie om dit binnen hun bedrijf te bespreken en de afschrijvingsregelingen daaraan aan te passen. Ook hier zijn de opkomst van volwassen tweedehandsmarkten en strengere milieuwetgeving cruciaal. Ten slotte wordt een

snelle afschrijving van activa in de hand gewerkt door de huidige grijze gebieden in belastingmaatregelen. Een belangrijke stimulans is dan ook een wijziging in fiscaal beleid.

3.1.2. Waarde benutten door middel van circulaire verdienmodellen

In de lineaire economie doorlopen grondstoffen het traject van winning-productie-gebruik-afval: grondstoffen worden uit de aarde gewonnen, tot producten omgevormd, en op de markt verkocht. Na de verkoop verliest de producent de controle over het product (13). Om een zo groot mogelijke omzet en winst te behalen, ontwikkelen producenten goederen die slechts korte tijd meegaan, waardoor consumenten gedwongen worden deze snel door nieuwe producten te vervangen (oftewel geplande veroudering). Dit model zet aan tot niet-duurzame productie en consumptie.

Circulaire bedrijfsmodellen worden gekenmerkt door strategieën om (1) grondstoffencycli te versmallen (minder grondstoffen te gebruiken) door middel van innovaties voor de productie en het ontwerp van producten, zoals efficiënt gebruik van grondstoffen en geoptimaliseerde logistiek; (2) grondstoffencycli te vertragen (grondstoffen langer te gebruiken) door de levensduur van producten te verlengen, bijvoorbeeld door middel van duurzaam ontwerp, reparatie en herproductie; (3) grondstoffencycli te sluiten (grondstoffen opnieuw te gebruiken) door ervoor te zorgen dat alle grondstoffen na gebruik in nieuwe levenscycli van producten worden hergebruikt, bijvoorbeeld door middel van omgekeerde logistiek en terugnamesystemen. (14) Bovendien kunnen circulaire bedrijfsmodellen energiebesparingen opleveren en de uitstoot van broeikasgassen verminderen doordat er minder nieuwe producten hoeven te worden geproduceerd.

Dankzij circulaire verdienmodellen kunnen we met circulaire strategieën waarde benutten. Er zijn daarin verschillende verdienmodellen te onderscheiden, al naargelang de economische-eigendomsstructuur, bijvoorbeeld statiegeldmodellen, huur- en leasemodellen,

het verkoop-en-terugkoopmodel (waarbij de gebruiker tijdelijk economisch eigenaar wordt en het product aan de producent kan terugverkoopen), en het Product-as-a-Service-model (PaaS), waarbij de economisch eigenaar van een product recht heeft op de gebruikswaarde van een object (15).

Circulaire waardeketens

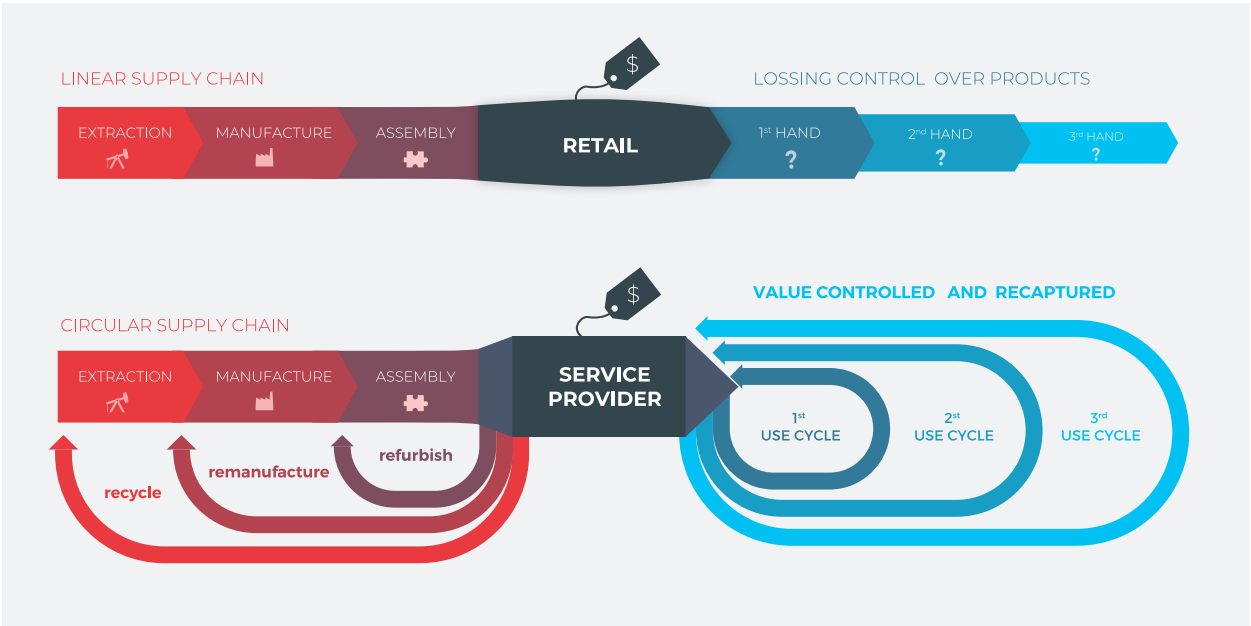
In plaats van op eigen houtje te werk te gaan, werken bedrijven in de circulaire economie met elkaar samen binnen een netwerk van bedrijven die grondstoffen en producten in doorlopende cycli beheren en samenbrengen. Dit is een circulaire waardeketen. Bepaalde organisatievormen kunnen een faciliterende rol spelen bij het opzetten en beheren van circulaire waardeketens. Zo kunnen verschillende organisaties, van producenten en distributeurs tot logistieke dienstverleners, bij een (verzameling) product(en) worden betrokken. Er is in de circulaire economie een nieuwe leidinggevende rol weggelegd om de verschillende partijen samen te brengen en hun circulaire doelstellingen op één lijn te brengen: de directeur circulaire waardeketens. De toegenomen onderlinge afhankelijkheid tussen organisaties die aan deze waardeketens deelnemen, kan financieel gezien zowel positief als negatief uitvallen. Een duidelijke afbakening en toewijzing van risico's en voordelen met behoud van flexibiliteit is hierbij van essentieel belang.

Product-as-a-service (PaaS)

In het model Product-as-a-Service (PaaS) blijft de eigendom van producten bij de dienstverlener berusten in plaats van dat de producten aan de eindgebruiker worden overgedragen. De gebruiker betaalt een periodieke vergoeding gedurende de periode waarin hij toegang heeft tot het product. (16) Met andere woorden: klanten kopen het gewenste resultaat, in plaats van het materiaal waarmee het resultaat wordt verkregen. In figuur 2 is een circulaire PaaS-toeleveringsketen te zien, waarbij de detailhandelaar/verkoper wordt vervangen door een dienstverlener.³

PaaS stimuleert dienstverleners om waarde te creëren door duurzame kwaliteitsproducten aan te bieden die

3 In sommige PaaS-modellen kunnen producent en dienstverlener een en dezelfde entiteit zijn.

Figuur 2. Beheersing en herbenutting van waarde in cycli van meervoudig gebruik vs. verlies van controle over producten. (17)

aan het eind van de gebruiksduur ervan eenvoudig kunnen worden geüpgraded, gerepareerd, opgeknapt en/of teruggenomen. Met elke extra gebruikscyclus van een product worden de extra kosten tot een minimum beperkt en de winstmarges vergroot. (17) Mede dankzij PaaS worden er bovendien langetermijnrelaties tussen dienstverleners en klanten gecreëerd en terugkerende kasstromen gegarandeerd. De klant draagt niet langer het risico dat het product defect raakt of de verantwoordelijkheid om het product te onderhouden, te repareren of te recyclen.

PaaS onderscheidt zich van traditionele modellen doordat er meer belanghebbenden bij de waardelevering betrokken zijn, waaronder de producent, de dienstverlener en de gebruiker of klant. Het succes van PaaS staat of valt met een win-win-win-situatie voor alle betrokkenen: alle partijen moeten op transparante wijze met elkaar samenwerken en eerlijk delen in de financiële kosten en voordelen. In de waardepropositie moet ruimte zijn voor voortdurende circulaire processen aan het eind en diensten aan het begin tegen een prijs die alle betrokkenen over de streep trekt. PaaS is in die zin te onderscheiden van gewone lease of huur.⁴ Om

4 Lease en verhuur zijn verdienmodellen waarbij circulaire strategieën niet expliciet worden gestimuleerd of in aanmerking worden genomen.

concurrerend te zijn, mogen de totale gebruikskosten niet hoger zijn dan de totale eigendomskosten.

3.2. Een andere invulling van impact

Ga voor uzelf eens even na: Wat voor verschil maakt u met uw bedrijf en voor wie? Wat is de waarde ervan voor de samenleving? In een lineaire economie wordt bij de impact van bedrijven hoofdzakelijk gekeken naar de financiële prestaties en waardecreatie voor aandeelhouders. In een toekomstige, door impact gedreven circulaire economie meten, rapporteren en sturen organisaties op basis van hun impact, waaronder ook de niet-financiële impact en de implicaties voor de samenleving en de natuurlijke omgeving. Rapportage is een uitstekende manier om aan te tonen dat er vooruitgang wordt geboekt in het realiseren van een circulaire economie. Hiermee wordt aan diverse stakeholders zekerheid geboden, met kaders op basis waarvan bedrijven de juiste gegevens kunnen verkrijgen — en die gegevens ook daadwerkelijk juist zijn. Daarnaast wordt hiermee intern momentum en een focus op circulariteit gecreëerd, doordat iedereen binnen de organisatie gedwongen wordt circulariteit mee te nemen in het ontwerp, processen en bedrijfsactiviteiten.

Casestudie 2. Een circulaire weg

Weg-as-a-Service is een pilotproject in de provincie Overijssel, onder leiding van het Nederlandse bouw- en infrastructuurbedrijf Dura Vermeer. In dit nieuwe model is de opdrachtgever (Overijssel) juridisch eigenaar van de weg, terwijl de aannemer (Dura Vermeer) de economische eigendom van de grondstoffen van de aangelegde weg en het gebruik van de weg als dienst behoudt. Beide partijen gaan een contractuele verplichting aan zolang de weg in gebruik is. De opdrachtgever doet een periodieke betaling voor de diensten van de aannemer op basis van de functionele eisen van de weg, zoals veiligheid en beschikbaarheid. Het is echter de aannemer die de kosten van het wegonderhoud draagt.

Doordat de aannemer op grond van contractuele afspraken aan het einde van de contractperiode recht heeft op de restwaarde, wordt het bedrijf gestimuleerd om duurzame materialen te gebruiken die lang meegaan en het onderhoud en (her)gebruik van de weg en de daarbij gebruikte grondstoffen te optimaliseren.

Meer informatie over casestudie 2 is [hier](#) te vinden: “De financiële realiteit van de circulaire weg. Op weg naar Weg-as-a-Service.” Coalitie Circulaire Accounting, 2020.

Casestudie 3. Een circulaire gevel

De gevel van een gebouw wordt van oudsher door de eigenaars van het gebouw of de appartementen rechtstreeks bij de aanbieder gekocht. De Façade Service Company is een samenwerking tussen drie Nederlandse bouwbedrijven — Alkondor, Blitta en De Groot & Visser — die samen een nieuw model hebben uitgewerkt: Gevels-as-a-Service. Deze nieuwe dienst, slim gestuurd met sensoren en bedienbaar op afstand, voorziet onder meer in bescherming tegen wind en water, ventilatie, lichtregulering en energieopwekking.

In plaats van het op traditionele wijze overdragen van de eigendom van de gevel blijft de Façade Service Company eigenaar van en verantwoordelijk voor het onderhoud ervan.

Dit servicemodel stimuleert de aanbieder tot het ontwikkelen van een duurzame, toekomstbestendige gevel en zorgt voor een prikkel om in het design al rekening te houden met technologische vernieuwing en een mogelijke toekomstige functiewijziging. Standaardisering en modulariteit van geveldelen zorgen ervoor dat de onderdelen makkelijk aangepast en/of vervangen kunnen worden. Aan het eind van de levensduur kunnen de materialen worden gerecycled, al staat dit model al garant voor een langere levensduur.

Meer informatie over casestudie 2 is [hier](#) te vinden: “De circulaire gevel. Bouwen aan een duurzame financiële realiteit met Gevels-as-a-Service.” Coalitie Circulaire Accounting, 2020. Of de [Nederlandse versie](#).

Het meten van impact: kansen, hindernissen en discussies

Er bestaan impactmeetmethoden om impactgegevens op zinvolle wijze in de besluitvorming te integreren. In de meeste gevallen wordt gebruikgemaakt van de criteria op het gebied van milieu, maatschappij en goed bestuur (de ESG-criteria) als een reeks standaarden voor het analyseren van de prestaties van een bedrijf en het sturen van de besluitvorming van maatschappelijk bewuste investeerders. Een van de meest gangbare en destijds baanbrekende manieren om de impact van organisaties te conceptualiseren is ontwikkeld door de International Integrated Reporting Council⁵ (IIRC). (19) In 2013 heeft de IIRC een nieuw kader voor waardecreatie geïntroduceerd, waarin de drievoudige waardebasis maatschappij, milieu en economie (ook wel People, Planet, Profit genoemd) is uitgebreid tot het Six Capitals Framework. Dit omvat financieel, geproduceerd, intellectueel, menselijk, maatschappelijk en natuurlijk kapitaal. Op het gebied van circulariteit bestaat er momenteel geen gestandaardiseerde meetmethode. Verschillende instanties, zoals de EU (taxonomie), ISO en diverse particuliere initiatieven en organisaties zonder winstoogmerk⁶, werken momenteel aan methoden voor het meten van circulariteit. Zodra we deze methoden op grote schaal kunnen gaan toepassen, zal dit een belangrijke gamechanger zijn voor duurzaamheidsmeting en -rapportage.

De specifieke factoren die bij de impactschatting door verschillende instellingen en methodologieën in aanmerking worden genomen lopen uiteen, en er wordt niet altijd met dezelfde eenheden en wegingen gemeten. Deze methodologische keuzes zijn belangrijke onderwerpen van discussie. Ten eerste is de [keuze van indicatoren](#) cruciaal. Deze keuze hangt af van de sector in kwestie. Initiatieven zoals de Capitals Coalition hebben sectorspecifieke richtsnoeren ontwikkeld, met inbegrip van kwantitatieve kapitaalindicatoren, om aan het standaardiseringsproces bij te dragen.⁷ Verder moeten instellingen kiezen tussen het meten van [absolute of marginale impact](#). Bedrijven wordt aangeraden te beginnen met het meten van de absolute impact, aangezien hiermee een waardevol eerste inzicht

kan worden verkregen. Het meten van marginale (of relatieve) impact is nodig om echt grip te krijgen op de impact en specifieke managementbeslissingen daaraan te koppelen, omdat we alleen dan het verschil kunnen begrijpen tussen gerealiseerde waarde en de waarde in de contrafeitelijke scenario's voor de gekozen indicatoren. Bovendien kunnen sommige soorten impact, zoals CO2-uitstoot, diversiteit en gezondheid, moeilijker of juist minder [moeilijk worden gekwantificeerd](#) (en in geld uitgedrukt) dan andere, al naargelang bestaande kaders en meetinstrumenten. Ten slotte blijft het omstreven hoe impact het beste kan worden [gekwantificeerd](#) en of [monetarisering](#) daarvoor een geschikt middel is.

Deze discussies zijn van essentieel belang voor de ontwikkeling van toereikende, eerlijke en bruikbare methodologieën voor impactmeting, die ook kunnen worden opgeschaald. Hoewel het voor de vergelijking van de prestaties van bedrijven op verschillende indicatoren belangrijk is om methodologieën te standaardiseren, is dit niet zonder risico's. Het voortdurend ter discussie stellen van onze methoden helpt ervoor te zorgen dat deze ook in een snel veranderende wereld nauwkeurig blijven, en dat de gestandaardiseerde methoden zowel rigoureuus als werkbaar zijn. Toch mogen ondernemingen zich door deze discussies niet laten tegenhouden. Zij moeten nu beginnen de interne capaciteit voor gegevensverzameling en rapportage op te zetten. Bovendien is het makkelijker om toereikende standaardkaders te ontwikkelen wanneer verschillende technieken reeds door bedrijven zijn getest. Als eerste stap moeten bedrijven dan ook gegevens gaan verzamelen en hun impact gaan meten. De volgende stap is de circulaire impact voldoende in de jaarrekening tot uitdrukking te brengen. Dit is niet alleen van belang voor de rapportagekant, maar ook voor financiers, zodat zij de juiste investeringsbeslissing kunnen nemen.

Impactverantwoording

Op dit moment vormt de jaarrekening de belangrijkste indicator voor de financiële toestand en continuïteit van bedrijven. Deze jaarrekening en berekende ratio's (solvabiliteit, liquiditeit en rendement op

⁵ Nu de [Value Reporting Foundation](#).

⁶ Bijvoorbeeld de [Circular Transition Indicators](#) (CTI), een kader dat in allerlei sectoren en waardeketens kan worden toegepast.

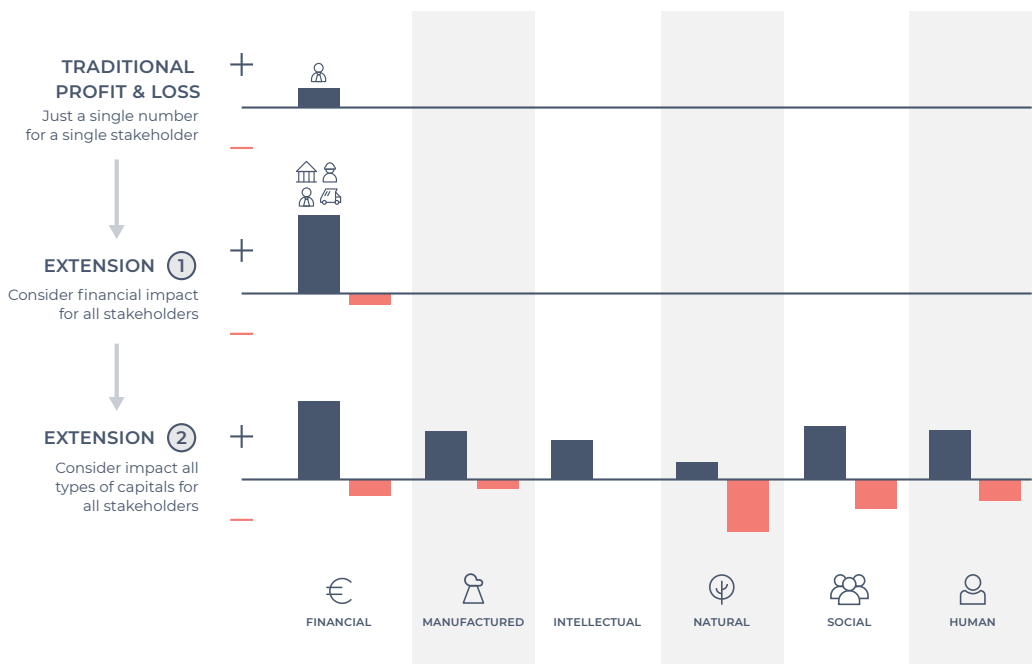
⁷ Meer informatie over het door de Capitals Coalition ontwikkelde kader is [hier](#) te vinden.

eigen vermogen) vormen het uitgangspunt voor de besluitvorming van het management en investeerders. De jaarrekening vindt haar oorsprong echter in lineaire bedrijfsmodellen, waarbij bedrijven en hun accountants materiële activa meestal gedurende de tijd afschrijven en daarbij geen acht slaan op externe kosten en baten, en reststromen en geogoste producten en materialen niet naar waarde kunnen schatten. Daardoor blijft de (financiële) waarde van circulaire impact verborgen.

Bedrijven kunnen hun impact aan hun winst-en-verliesrekening koppelen. Zo kunnen zij bijvoorbeeld gebruikmaken van de **Integrated Profit & Loss (IP&L)**-benadering van het Impact Institute, oftewel een integrale winst-en-verliesrekening. Dit biedt een systematisch, representatief en gekwantificeerd overzicht van de impact van een organisatie voor alle stakeholders en alle zes door de IICR benoemde soorten kapitaal (zie hiervoor).⁸ De IP&L-benadering maakt het mogelijk de impact in de financiële resultaten te integreren en over de impact van een organisatie gedurende een bepaalde periode (doorgaans een jaar) te rapporteren. Met deze benadering wordt de

traditionele winst-en-verliesrekening in twee opzichten uitgebreid, namelijk met (i) de financiële impact voor alle stakeholders — zoals klanten, werknemers en de samenleving — en (ii) de impact voor alle soorten kapitaal, waaronder niet-financieel kapitaal.

Met de IP&L-benadering wordt beoogd een holistische beoordeling van de impact van een organisatie mogelijk te maken. Negatieve en positieve effecten van verschillende dimensies worden apart toegelicht om ongewenste verrekeningseffecten te voorkomen, zodat bijvoorbeeld een negatieve impact op het klimaat niet wordt weggestreept tegen een positieve impact op werknemers. Positieve effecten worden berekend door ze te vergelijken met de uitkomsten van een gekozen referentiescenario, terwijl negatieve effecten worden geschat door te refereren aan de kosten van herstel of compensatie. Om de waarde van de negatieve impact op maatschappij of milieu te bepalen, maakt het Impact Institute gebruik van monetariseringsfactoren op basis van de True Price-methodologie,⁹ waarmee maatschappelijke, milieugerelateerde en financiële effecten met elkaar kunnen worden vergeleken.

Figuur 3. Integrated Profit & Loss (IP&L)-benadering. Uitbreiding van de winst-en-verliesrekening met (1) stakeholders en (2) verschillende soorten kapitaal.¹⁰

⁸ De volledige methodologie van de Integrated Profit & Loss-benadering is [hier](#) te vinden.
⁹ Meer informatie over de True Price-methodologie is te vinden op [True Price](#), 2020.
¹⁰ Figuur 3 is in aangepaste vorm afkomstig van het Impact Institute.

Casestudie 4. Meerlanden: circulaire impact meten

De Nederlandse overheidsorganisatie Meerlanden is een innovatief materiaal- en energierugwinningsbedrijf dat zich richt op het opwekken van groene energie. Met circa 500 medewerkers voert zij deze dienst uit voor negen verschillende gemeenten en ongeveer 4.000 bedrijven. Meerlanden heeft een duidelijke visie en draagt rechtstreeks bij aan de doelstelling van de Nederlandse overheid om in 2050 volledig circulair te zijn. Als ‘directeur circulaire waardeketens’ zet Meerlanden zich actief in om zoveel mogelijk materialen in de wereldwijde reststromen te behouden en de ongeziene waarde van verschillende afvalstromen aan het licht te brengen.

Het Impact Institute heeft onderzocht hoe de impact van Meerlanden kan worden gekwantificeerd. Het heeft zich daarbij specifiek gericht op de stroom gft-afval van het bedrijf en geanalyseerd op welke wijze afval wordt ingezameld en tot nieuwe grondstoffen wordt verwerkt. Aan de hand van de meetmethoden van het Impact Institute hebben we een grondstoffenkompas ontwikkeld, waarin impact variërend van CO2-uitstoot tot het welzijn van werknemers en het behoud van schaarse materialen in kaart wordt gebracht.

Het kompas is een voorbeeld van de toepassing van de IP&L-methodologie binnen het specifieke toepassingsgebied gft-afval. Met de resultaten was het mogelijk de impact van Meerlanden op vier soorten kapitaal — natuurlijk, menselijk, geproduceerd en financieel kapitaal — en 23 aparte effecten in geld uit te drukken. Er werd een schatting van de impact gemaakt door de impact met een referentiescenario te vergelijken.

Uit de bevindingen bleek dat de methode van Meerlanden voor het recyclen van gft-afval aanzienlijk minder negatieve impact op het milieu heeft dan de verbranding van restafval, terwijl met de door recycling geproduceerde producten een economische waarde (geproduceerd kapitaal) wordt gecreëerd die bijna gelijk is aan de financiële waarde van de door verbranding opgewekte energie. Hoewel de specifieke kwantificeringen ter discussie zouden kunnen — moeten — worden gesteld om er zeker van te zijn dat dit daadwerkelijk de beste wetenschappelijke standaard is, bieden de bevindingen evengoed een betrouwbare schatting van de impact van Meerlanden. Hiermee kan voldoende worden ingeschat welke rol het bedrijf speelt in de plaatselijke omgeving en samenleving en kunnen verbeterpunten in kaart worden gebracht. Deze resultaten duiden erop dat de methode van het Impact Institute kan worden opgeschaald en ook op andere afvalstromen kan worden toegepast.

Meer informatie over de casestudie is [hier](#) te vinden: “Circulaire impactmeting bij bedrijven. Het combineren van impactdata en financiële rapportage.” Coalitie Circulaire Accounting, 2021.

Van IP&L naar een multikapitaalbalans

Een **multikapitaalbalans** biedt een alternatieve manier om de impactgegevens van bedrijven te presenteren. Hoewel er door verschillende initiatieven vergelijkbare concepten zijn toegepast in hun impactmeting- en -rapportagetechnieken (19), is een multikapitaalbalans nog niet op grotere schaal toegepast. Een belangrijke hindernis in het opschalen van deze oplossing is de uitdagende klus om relevante externe effecten in geld uit te drukken.

Het cruciale punt hier is dat er nog geen verplichting bestaat om impactgegevens op gestandaardiseerde wijze in de (financiële) rapportage op te nemen. Over impactinformatie wordt afzonderlijk gerapporteerd, naast de financiële verantwoording. Hoewel de nieuwe EU-Richtlijn inzake duurzaamheidsrapportage door ondernemingen ('Corporate Sustainability Reporting Directive', of 'CSRD'), die naar verwachting in 2023 zal worden geïmplementeerd, bedrijven ertoe zal verplichten impactgegevens te rapporteren, worden duurzaamheid en financiële rapportage nog altijd als grotendeels afzonderlijke onderwerpen gezien. (20) Wanneer, zoals nu, het belang van impactgegevens wel wordt onderkend, maar daarbij tevens wordt vastgehouden aan de praktijken en paradigma's van de verplichte richtsnoeren en wetgeving op het gebied van financiële rapportage, kan dit op een gegeven moment gaan botsen. Standaardisering en meer inspanningen op het gebied van wet- en regelgeving zijn nodig om impactrapportage op grotere schaal aan te moedigen.

3.3. Een andere invulling van risico

Risicobeoordelingsmodellen worden vandaag de dag toegepast op basis van de lineaire economie en een beperkte opvatting van risico, namelijk of een bedrijf op de lange en korte termijn aan zijn financiële verplichtingen kan voldoen. Binnen de kaders voor risico-evaluatie wordt, overeenkomstig initiatieven voor de publicatie en rapportage van niet-financiële gegevens, hoge prioriteit gegeven aan klimaatgerelateerde risico's, terwijl risico's met betrekking tot grondstoffenverbruik en -schaarste buiten beschouwing worden gelaten. Binnen de risicobeoordelingskaders is over het algemeen een sterke discrepantie zichtbaar tussen enerzijds de korte- en middellangetermijnvisie die

inherent is aan de bedrijfsactiviteit en anderzijds het langetermijnperspectief dat nodig is om in de circulaire economie een inschatting van de risico's en baten te kunnen maken. Voor een succesvolle financiering van circulaire bedrijfsmodellen is een andere invulling nodig van het concept risico, met daarin ruimte voor **niet-financiële langetermijnaspecten** in verband met maatschappelijk en natuurlijk welbevinden. Deze opvatting van risico sluit aan bij de Nederlandse Corporate Governance Code (2016), waarin wordt voorgeschreven dat het bestuur van elke beursgenoteerde vennootschap zich moet richten op de langetermijnwaardecreatie van de vennootschap en daartoe de in aanmerking komende belangen van de stakeholders moet meewegen. (21)

'Uiteindelijk hebben alle niet-financiële aspecten ook een financiële kant.'

Björn Aarts, Rabobank

In plaats van factoren op het gebied van maatschappij en milieu als een afzonderlijke, niet-financiële categorie te zien, kan het nuttig zijn ze als **prefinanciële informatie** te beschouwen. Zo zullen de gevolgen van onder meer milieuaantasting waarschijnlijk steeds vaker op de balans voorkomen. (22) Onderzoek heeft uitgewezen dat klimaatverandering en uitputting van het milieu in de nabije toekomst waarschijnlijk ernstige gevolgen zullen hebben voor de stabiliteit van het financiële stelsel. (23) Het vertalen van niet-financiële naar prefinanciële informatie zou dan ook de aanpassing van risicobeoordelingsmodellen aan onze veranderende opvatting van risico's voor het milieu, grondstoffen en de samenleving financieel gezien kunnen versnellen.

Een herijking van materialiteit

De onderwerpen impact en risico zijn in dit kader stevig met elkaar verbonden. Met het concept **dubbele materialiteit** kan de positie van een bedrijf binnen een breder maatschappelijk en natuurlijk stelsel opnieuw worden vormgegeven. Factoren zoals klimaatverandering of uitputting van hulpbronnen worden van oudsher van

wezenlijk belang geacht voor een organisatie wanneer deze ontwikkelingen gevolgen kunnen hebben voor de financiële resultaten van de organisatie. Met dubbele materialiteit wordt dit concept uitgebreid met de impact van het bedrijf op de bredere maatschappelijke en natuurlijke omgeving, boven op de aspecten die van wezenlijk financieel belang worden geacht. Met andere woorden: met dubbele materialiteit wordt onderkend dat bedrijven niet alleen met het oog op hun eigen waarde verantwoordelijk zijn voor het beheersen van de ESG-risico's, maar ook verantwoordelijkheid moeten nemen voor de feitelijke en mogelijke negatieve gevolgen van hun eigen beslissingen voor een bredere groep stakeholders. Zoals uit een recent rapport blijkt, is het in kaart brengen van zaken die van wezenlijk belang zijn voor de ondernemingswaarde 'onvolledig, tenzij de organisatie eerst haar wezenlijke impact op duurzame ontwikkeling in kaart heeft gebracht' (24).

Op welke manier de positieve en negatieve impact gevolgen hebben voor de financiële resultaten hangt echter af van het tijdsbestek en ontwikkelingen met betrekking tot de economie, het klimaat en de samenleving. Wat vandaag nog financieel van niet wezenlijk belang wordt geacht, kan dat morgen wel zijn. Dit blijkt wel uit het verschijnsel **gestrande activa**. Activa die onverwacht moeten worden afgeschreven, zoals olievelden — die aan economische waarde kunnen inboeten als gevolg van hogere kosten vanwege CO2-belastingen — vormen ernstige financiële risico's voor bedrijven. Deze zienswijze is vervat in het begrip **dynamische materialiteit**, dat ons stimuleert rekening te houden met de mogelijke toekomstige impact van organisaties.

Integraal risicobeheer

Met initiatieven op het gebied van niet-financiële informatieverstrekking en rapportage wordt geprobeerd de impact van een bedrijf op het milieu en de samenleving als geheel vast te stellen en te kwantificeren. Een aanvulling hierop is het vaststellen en kwantificeren van de impact die de maatschappelijke en natuurlijke dynamiek hebben op het bedrijf zelf. Aan de hand van het begrip dynamische materialiteit kan een langetermijnvisie worden ontwikkeld waarin rekening wordt gehouden met toekomstige

prefinanciële risico's. De verplichte publicatie van dit soort prefinanciële informatie kan uiterst waardevol zijn om de overgang naar een **integraal risicobeheer**, waarbij **impact** ook wordt meegewogen, mogelijk te maken. Bovendien kunnen consumenten en financiers dankzij deze benadering vroegtijdig signalen opvangen van toekomstige financiële risico's die het gevolg zijn van factoren als uitputting van hulpbronnen, klimaatverandering en toenemende sociale ongelijkheid. Daarmee kan deze benadering tevens van invloed zijn op het **bestaansrecht ('licence to operate')** van een bedrijf. Al naargelang risicomodellen aan deze nieuwe realiteit worden aangepast, brengt dit impliciet met zich mee dat er een gelijker speelveld ontstaat.

Lineaire risico's

Lineaire bedrijfsmodellen die er niet in slagen zich aan een circulaire economie aan te passen, zullen op lange termijn aan aanzienlijke risico's worden blootgesteld. Maar wat zijn nu precies de **risico's van de lineaire economie voor bedrijven en financiers**? Bedrijven die aan hun lineaire ondernemingspraktijken blijven vasthouden, zoals het gebruik van niet-hernieuwbare hulpbronnen en prioriteit geven aan de verkoop van nieuwe producten, zullen hiervan negatieve financiële gevolgen ondervinden. De Task Force on Climate-related Financial Disclosure (TCFD) heeft een kader voor klimaatgerelateerde risico's geformuleerd. (25) Lineaire bedrijfsmodellen kunnen marktrisico's met zich meebrengen, zoals verhoogde prijsvolatiliteit of verminderde belangstelling van investeerders, maar ook operationele risico's, zoals schaarste van een materiaal, wat negatieve gevolgen heeft voor de toeleveringsketen. Verder kunnen nieuwe consumentenvoorkeuren en concurrerende circulaire bedrijfsmodellen het succes van een lineaire bedrijfsstrategie ondermijnen. Ten slotte kunnen nieuwe regelgeving, standaardisering of zelfs rechtszaken (26) een aanzienlijk juridisch risico en reputatierisico opleveren voor bedrijven die geen circulaire oplossingen implementeren. (27) Al deze risico's, hoewel niet allemaal financieel van aard, kunnen ernstige financiële gevolgen hebben en zullen waarschijnlijk ook op de balans zichtbaar worden.

Een herijking van financiële ratio's

Om bedrijven met elkaar te kunnen vergelijken, zijn er financiële ratio's ontwikkeld. Financiële ratio's worden berekend met behulp van specifieke formules en op basis van de numerieke waarden uit de jaarrekening. Ze bieden een kwantitatieve analyse om onder meer de solvabiliteit, liquiditeit, verhouding vreemd vermogen/eigen vermogen, groei, marges, winstgevendheid, rendementspercentages en waardering van een bedrijf te beoordelen. Daaraan verwante ratio's, die hieronder nader worden toegelicht, zijn in de loop van vele eeuwen ontwikkeld en hebben tot doel kapitaalverschaffers inzicht te geven in de risico's die zij nemen met een eventuele investering in de onderneming.

‘Een bedrijf met een duurzaam circulair bedrijfsmodel heeft op dit moment een hoger financieringsrisicoprofiel dan een traditioneel lineair bedrijf. Dat is het probleem.’ Rob van Willigen, ABN AMRO

Financiers kunnen een actieve rol spelen door ervoor te zorgen dat er meer kapitaal bij circulaire bedrijfsactiviteiten terechtkomt. De enge opvatting van risico waarop traditionele risico-evaluatiemodellen zijn gebaseerd, is echter niet bevorderlijk voor dit soort investeringen. Een van de problemen waar financiers tegenaan lopen wanneer zij circulaire bedrijfsmodellen proberen te ondersteunen, betreft de interpretatie van **financiële ratio's**. Deze ratio's worden berekend op basis van de jaarrekening, waardoor bedrijven met elkaar kunnen worden vergeleken. In de loop van de tijd zijn er voor bepaalde sectoren en bepaalde soorten bedrijven in de lineaire economie daarin kaders afgebakend. In de circulaire economie wordt echter naar andere waarden gekeken, namelijk met betrekking tot reststromen, geoogste grondstoffen en de impact van bedrijven. Bovendien zien we nieuwe clusters bedrijven

in circulaire waardeketens ontstaan. We moeten de huidige financiële ratio's opnieuw onder de loep nemen en eventueel herijken op basis van onze nieuwe kijk op circulaire waardecreatie, impact en risico.

Het herijken van financiële ratio's is in het bijzonder van belang voor PaaS-bedrijfsmodellen. Bij PaaS blijven producten eigendom van de dienstverleners, en dit is terug te zien in hun balans. Dit wordt een balansuitbreiding genoemd. Dit heeft met name gevolgen voor de solvabiliteitsratio, die lager is voor bedrijven die PaaS aanbieden dan voor bedrijven die producten verkopen (overdracht van eigendom).¹¹ Terwijl een lage solvabiliteitsratio erop kan wijzen dat het bedrijf financieel niet gezond is en niet in staat is zijn schulden af te lossen, kan dit in een PaaS-model juist een teken zijn dat het bedrijf grip houdt op zijn activa en grondstoffen. Deze kunnen aan het eind van de levensduur van de producten worden teruggewonnen en in een nieuwe productiecyclus worden ingezet, waardoor er een nieuwe kasstroom ontstaat. In de context van een circulaire economie kan dit een teken zijn van langdurige stabiliteit. Zolang lage solvabiliteitsratio's echter worden gezien als een indicatie van financieel risico, zullen financiers niet snel in dergelijke bedrijven willen investeren en zal niet kunnen worden bewezen dat lage solvabiliteitsratio's in een circulair bedrijfsmodel juist een indicatie van langdurige stabiliteit kunnen zijn. Dit zal vervolgens weer bedrijven zelf ontmoedigen om over te stappen op PaaS of een ander circulair model.

¹¹ Zie Fisher en Achterberg (2016) voor een uitgebreide toelichting op de redenen dat PaaS bij specifieke vermogenscategorieën en ondernemingen tot financieringsuitdagingen leidt.

4. Vooruitblik: stimuleren van de circulaire transitie

Circulaire accounting en rapportage kunnen de circulaire transitie niet alleen mogelijk maken, maar ook een stuwende kracht daarin zijn. Voor de overstap naar een circulaire economie is het echter noodzakelijk een aantal complexe veranderingen in onze huidige manier van zakendoen door te voeren. Om de circulaire transitie een impuls te geven — en in de nieuwe circulaire economie zakelijke kansen te creëren — moeten we waarde, impact en risico anders gaan benaderen. Met betrekking tot de volgende belangrijke hefboomen voor verandering is actie nodig om nog meer mogelijkheden voor circulaire activiteiten te creëren.

4.1. Belangrijkste hefboomen

Gegevens en meting. Gegevensverzameling en impactmeting zijn noodzakelijke randvoorwaarden voor de rapportage van de niet-financiële prestaties van een bedrijf. Bij de meting moet worden geprobeerd te kwantificeren welk effect het bedrijf heeft op diverse stakeholders, waarbij ook aandacht wordt besteed aan de wederzijdse relatie van het bedrijf met de natuurlijke en menselijke omgeving. Belangrijk is dat wordt geprobeerd niet alleen de kortetermijneffecten van het bedrijf te kwantificeren, maar ook de langetermijneffecten, zodat ook de langdurige en verwachte impact van het bedrijf tegen het licht worden gehouden. Het meten zal niet in alle gevallen even complex zijn — grondstofstromen zijn eenvoudiger te kwantificeren dan de impact van goederen — maar we moeten beginnen met het maken van aannames en het vaststellen van systeemgrenzen. Bestaande kaders, zoals de Circular Transition Indicators (CTI), helpen bedrijven de juiste gegevens te verkrijgen — en ervoor

te zorgen dat die gegevens ook daadwerkelijk juist zijn. Daarnaast kunnen hulpmiddelen en databanken, zoals de Global Impact Database (28), een leidraad bieden voor de wijze waarop gegevens kunnen worden verzameld en benut. Meten bevordert transparantie en benchmarking en zal de vraag naar en het gebruik van impactmeting verder doen toenemen.

Experimenteren voor circulaire innovatie.

Door met circulaire strategieën en verdienmodellen te experimenteren, kunnen bedrijven, accountants en financiers koploper worden door te ontdekken en aan te tonen hoe circulair ondernemen van waarde kan zijn. Accountants en financiers moeten bereid zijn creatief na te denken over manieren waarop nieuwe verdienmodellen, eigendomsmodellen, afschrijvingsmodellen en financieringsstructuren kunnen worden gewaardeerd en verwaard. Regelgevende instanties in de financiële sector moeten ook ruimte bieden voor experimenten, bijvoorbeeld in een 'gereguleerde proeftuin'.¹² Bovendien kunnen organisatiemodellen zoals de coöperatieve structuur bedrijven helpen hun relatie met allerhande stakeholders en het milieu opnieuw vorm te geven. Dergelijke nieuwe strategieën zijn hard nodig, zeker gezien het vaak trage tempo waarin wijzigingen in wet- en regelgeving tot stand komen en de extra tijd die nodig is voordat toereikende standaarden wereldwijd in gebruik zijn genomen. Er moet nu actie worden ondernomen om ervoor te zorgen dat circulaire praktijken op grote schaal en in een breed scala aan sectoren doorgang vinden.

Integratie van impactgegevens in de financiële verantwoording. Om de verzamelde informatie optimaal te kunnen benutten, moeten de gegevens

¹² Een gereguleerde proeftuin is een door een regelgevende instantie opgezet raamwerk waarbinnen onder toezicht van die instantie in een gecontroleerde omgeving live-experimenten kunnen worden uitgevoerd.

worden geïntegreerd in de financiële verantwoording van de organisatie. Onlangs is op de financiële markten erkend dat het klimaat gevolgen kan hebben voor een bedrijf en deze effecten daarom een plaats moeten krijgen in de verslaggeving. Het is zonder meer het overwegen waard om hierin nog een stap verder te gaan en de impact van bedrijven op het milieu en de maatschappij als wezenlijk aan te merken. Oplossingen zoals de integrale winst-en-verliesrekening maken het mogelijk informatie over de financiële resultaten van bedrijven en hun niet-financiële impact samen te brengen. Hierdoor treden duurzaamheidskwesties op de voorgrond en worden investeerders en bestuurders gestimuleerd om betere kapitaalallocatiebeslissingen te nemen. Rapportage is een uitstekende manier om aan te tonen dat er vooruitgang wordt geboekt in het realiseren van een circulaire economie. Hiermee wordt aan allerlei stakeholders zekerheid geboden. Wat misschien nog belangrijker is, is dat hiermee bovendien intern momentum en een focus op circulariteit worden gecreëerd, doordat iedereen binnen de organisatie gedwongen wordt circulariteit mee te nemen in het ontwerp, processen en bedrijfsactiviteiten. GRI's en SASB's bewegen richting meer 'closed loop'-indicatoren, zoals GRI 306, en de eerste circulaire meetmethoden worden geaudit bij bedrijven zoals Philips, Microsoft en Swinkels.

Standaardisering. Om een geloofwaardige vergelijking van de impact van bedrijven te kunnen maken, is het noodzakelijk dat meettechnieken worden gestandaardiseerd. Standaardisering zou een gelijk speelveld voor circulaire bedrijven kunnen bevorderen. Investeerders zouden dan voorbij de financiële resultaten kunnen zien en klanten zouden hun aankoopbesluit op meer aspecten kunnen baseren dan alleen de prijs van het product, en steeds vaker voor bedrijven kiezen die een positieve circulaire impact hebben. Dit zou een nieuwe concurrentiedynamiek op gang brengen — bedrijven die hun positieve duurzaamheidsprestaties willen aantonen — waardoor weer meer bedrijven worden aangemoedigd over te stappen op een circulair bedrijfsmodel. De kaders die

door organisaties (bijv. de IFRS) worden ontwikkeld en de inspanningen die op het gebied van wet- en regelgeving worden geleverd (bijv. de CSRD) maken de weg vrij voor wijdverbreide standaardisering. Het blijft echter van essentieel belang dat er continu wordt samengewerkt en dergelijke standaarden tijdig op grote schaal worden ingevoerd. Er is op dit moment nog geen gestandaardiseerde methode voor het meten van circulariteit. Verschillende instanties, zoals de EU (taxonomie), ISO en diverse particuliere initiatieven en organisaties zonder winstoogmerk¹³, werken momenteel aan methoden voor het meten van circulariteit. Zodra we deze methoden op grote schaal kunnen gaan toepassen, zal dit een belangrijke gamechanger zijn.

Samenwerking. De circulaire transitie betreft een systeembrede verandering — reden waarom allerlei verschillende partijen samen zullen moeten optrekken om de transitie mogelijk te maken. Bedrijven, financiers, accountants en regelgevende instanties moeten met kennisinstellingen en maatschappelijke organisaties samenwerken om de hindernissen op de weg naar de circulaire transitie gezamenlijk het hoofd te bieden en onder ogen zien dat de vooruitgang die daarin wordt geboekt afhangt van hun gezamenlijke inspanningen. Wanneer bedrijven bijvoorbeeld gegevens bij leveranciers verzamelen, kunnen financiers slimmere beslissingen nemen, waardoor de druk op regelgevende instanties wordt opgevoerd om iets met die nu beschikbare informatie te doen. Om de snelheid van het leerproces en de transitie op te voeren, is het belangrijk dat kennis en ervaring worden uitgewisseld en dat er wordt gecommuniceerd over de vooruitgang die wordt geboekt. Inspanningen waarbij diverse stakeholders in een preconcurrende setting samenkomen, kunnen een belangrijke rol spelen om grensoverschrijdende samenwerking tot volle bloei te laten komen en zo tot tastbare en bruikbare oplossingen te komen.

Mindsetverandering. Voor de circulaire transitie is een andere mindset nodig. Wanneer we afval en vervuiling als ontwerpfouten gaan zien in plaats van als onvermijdelijke bijproducten van de dingen die we

maken, kan dat het duwtje zijn dat we nodig hebben om onze productieprocessen anders te gaan inrichten. De taal van onze andere kijk op waarde, impact en risico is veel meer dan louter retoriek. De woorden die we gebruiken om de wereld om ons heen te beschrijven kan bepalend zijn voor waar wij denken oplossingen te kunnen vinden voor de uitdagingen die op ons pad komen. Door bijvoorbeeld niet van 'afvalverwijdering' te spreken maar van 'verwaarding van reststromen' kunnen toepassingen gevonden worden die tot dan toe onopgemerkt zijn gebleven.

4.2. Belangrijkste rollen

Gezien de complexiteit van een systeemverandering en de vele niveaus die daarbij betrokken zijn, is het van belang dat alle betrokken stakeholders actie ondernemen en afstand nemen van de lineaire praktijk winning-productie-gebruik-afval. Sectoroverschrijdende samenwerking en een mindsetverandering zijn essentieel om een tijdige en systemische verschuiving naar een circulaire economie mogelijk te maken. **BEDRIJVEN.** Als eerste stap moeten bedrijven randvoorwaarden gaan bepalen en gegevens gaan verzamelen. Bedrijven moeten nu beginnen intern capaciteit vrij te maken voor gegevensverzameling en -rapportage, in de wetenschap dat een toereikende kwantificering van hun impact het resultaat van een leertraject zal zijn. Zij kunnen zich voor methodologische ondersteuning tot een adviesorganisatie wenden of inspiratie opdoen bij initiatieven die best practices bieden. Bedrijven die dat doen, zullen in de nieuwe impacteconomie op voorsprong staan. We adviseren bedrijven voor een bottom-upbenadering te kiezen en zich bereid te tonen geleerde lessen en resultaten te delen om zo de ontwikkeling van sectorbrede standaarden te versnellen en te voorkomen dat afzonderlijke bedrijven steeds weer opnieuw het wiel moeten uitvinden.

Accountants. Accountants kunnen de integratie van niet-financiële informatie in de financiële rapportage

verder bevorderen door zowel met praktische oplossingen te komen als het belang daarvan onder de aandacht te brengen. Accountants kunnen experimenteren met het integreren van niet-financiële informatie in hun rapportage en zo de weg vrijmaken voor de invoering van nieuwe boekhoudpraktijken (zoals de integrale winst-en-verliesrekening) waarmee circulaire bedrijfsmodellen kunnen worden gewaardeerd en beter kunnen concurreren. Vanaf 2023 zijn bedrijven op grond van de nieuwe CSRD verplicht om circulariteit in hun rapportage op te nemen. Verplichte indicatoren zullen accountants ertoe nopen zich met het oog op de informatieverstrekking door bedrijven te gaan bezighouden met circulariteit (en de effecten daarvan) bij bedrijven. Hiermee zorgen accountants er dan voor dat niet alleen over de positieve, maar ook over de negatieve effecten wordt gerapporteerd, en dat dit op een goede, integrale wijze gebeurt. In de laatste plaats, maar zeker niet minder belangrijk, kunnen accountants een adviserende rol spelen in het vaststellen en doorontwikkelen van de rapportagerichtlijnen en erop toezien dat deze richtlijnen voor een betere impactmeting en -rapportage zorgen.

Financiers. Een vereiste voor een slimme kapitaalallocatie is dat financiers en investeerders inzicht hebben in de mate van circulariteit van de bedrijven in hun portefeuille. Circulaire bedrijven zijn op lange termijn waarschijnlijk veiliger en winstgevender, maar in de huidige risicobenadering van financiers wordt dit vaak niet onderkend. Daarom moeten er risicomodellen worden ontwikkeld waarin ook de waarde van circulair ondernemen wordt meegewogen. Bovendien kunnen financiers hun positie gebruiken om bedrijven onder druk te zetten impactinformatie te meten en te delen en om auditors te vragen betrouwbare integrale informatie te verstrekken.

Regelgevende instanties. Verslaggeving voor circulaire bedrijven vereist nogal wat kunst- en vliegwerk, omdat de huidige wettelijke standaarden nog altijd lastig toepasbaar zijn op niet-lineaire modellen. Wetgevende instanties moeten de organisaties die in de

¹³ Bijvoorbeeld de [Circular Transition Indicators](#) (CTI), een kader dat in allerlei sectoren en waardeketens kan worden toegepast.

circulaire transitie vooroplopen nu echt gaan bijbenen. Door hindernissen voor circulair ondernemen in wet- en regelgeving weg te nemen, kan de wetgever circulaire bedrijven in staat stellen concurrerender te worden. Regelgevende instanties in de financiële sector moeten financiers stimuleren om in het kader van de circulaire transitie anders over risico te gaan nadenken en lineaire bedrijven stimuleren van hun huidige, niet-duurzame praktijken af te stappen. Meer in het bijzonder kunnen regelgevende instanties de impactrapportage volgen en daarin ondersteuning bieden, en stimuleren en eisen dat circulaire impactgegevens in de financiële rapportage worden opgenomen. Van overheidswege is een herijking nodig van de fiscale regelingen waarmee afschrijvingen en een overmatig gebruik van grondstoffen worden gestimuleerd. Dergelijke stimulerende maatregelen op het gebied van wet- en regelgeving kunnen voor een gelijk speelveld zorgen; bestaande circulaire bedrijven zullen groeien en andere bedrijven worden aangemoedigd op circulaire bedrijfsmodellen over te stappen.

5. Conclusie

Dit rapport vormt het sluitstuk van een tweejarig initiatief van de Coalitie Circulaire Accounting (CCA), waarin onderzoek is gedaan naar aan verslaggeving gerelateerde vraagstukken in de transitie naar de circulaire economie en daarvoor praktische oplossingen zijn uitgewerkt. De huidige boekhoudpraktijken werken beperkend voor circulaire bedrijven en kunnen obstakels opwerpen voor bedrijven die graag circulaire oplossingen zouden willen implementeren. Zo druist de huidige benadering van afschrijven, waarbij activa tot nul worden afgeschreven, lijnrecht in tegen de beginselen van de circulaire economie, waarbij grondstoffen in voortdurende cycli worden gebruikt. **Circulaire accounting kan de circulaire transitie niet alleen mogelijk maken, maar ook een stuwende kracht daarin zijn.**

Met circulaire accounting en rapportage zal circulariteit scherper op het netvlies van bestuurders komen te staan en kunnen investeerders betere prestaties op het gebied van circulariteit eisen — en gegevens van hogere kwaliteit voor een nauwkeurige kwantificatie en geloofwaardige presentatie van die prestaties. Bestuurders zullen circulariteit niet langer slechts als bijzaak beschouwen, maar van wezenlijk belang achten voor het succes van het bedrijf. Investeerders zullen hun investeringen in niet-duurzame projecten kunnen verlagen en in plaats daarvan hun geld in circulaire bedrijven stoppen. Ook klanten zullen zich gesterkt voelen vaker voor duurzaam te gaan en voor circulaire opties te kiezen. Bovendien kan circulaire accounting helpen om de waarde van duurzame bedrijven die momenteel vooroplopen in de circulaire transitie adequaat weer te geven en een aantal van de hindernissen waar ze nu tegenaan lopen weg te nemen, zodat ze beter kunnen concurreren. **Circulaire accounting en rapportage zijn van essentieel belang om de circulaire economie werkelijkheid te laten worden.**

Voor de overstap naar een circulaire economie is het echter noodzakelijk een aantal complexe veranderingen

in onze huidige manier van zakendoen door te voeren. Om de circulaire transitie een impuls te geven — en in de nieuwe circulaire economie zakelijke kansen te creëren — moeten we waarde, impact en risico anders gaan benaderen.

Waarde

Wij moeten oog krijgen voor de met circulaire bedrijfsmodellen gegenereerde waarde en leren deze waarde te kwantificeren. Dit houdt onder meer in dat we ons herbezinnen op wat wij ‘afval’ noemen en concepten als restwaarde introduceren. Ook moeten we afstappen van de huidige aanpak waarbij hoofdzakelijk naar de kortetermijnwaarde wordt gekeken — producten die worden gekocht en vervolgens worden afgedankt — en overstappen op een benadering waarbij materialen zolang mogelijk in gebruik worden gehouden. Met nieuwe circulaire bedrijfsmodellen, gekenmerkt door intensievere samenwerking binnen de toeleveringsketen, kan de levensduur van producten en materialen worden geoptimaliseerd en verlengd. Accountants kunnen verslaggevingsoplossingen helpen ontwikkelen en aandragen waarmee deze nieuwe vormen van waarde in een circulaire economie nauwkeurig kunnen worden weergegeven.

Impact

De (te meten) impact moet worden opgevat als het tot uitdrukking brengen van de maatschappelijke en economische gevolgen en milieu-effecten van organisaties voor hun stakeholders op de lange termijn. Niet-financiële effecten moeten naast de financiële gegevens een plaats krijgen op de vennootschappelijke winst-en-verliesrekening en balans.

Risico

Er is een nieuwe risicobenadering nodig om kapitaal weg te leiden van niet-circulaire (en op lange termijn vaak risicovollere) bedrijven naar bedrijven die langdurige, stabiele waardecreatie en positieve impact beloven.

Financiers moeten risicobeoordelingen ontwikkelen waarbij niet alleen rekening wordt gehouden met financiële opbrengsten, maar ook met prefinanciële informatie en met de totale langetermijnpact van een bedrijf en zijn wederzijdse relatie met de samenleving en de natuurlijke omgeving.

Hoewel we verantwoording beschouwen als belangrijke stuwende kracht in de circulaire transitie, zijn we ons er ook van bewust dat de hiervoor benodigde systeemverandering dusdanig complex is en daarbij zoveel niveaus betrokken zijn, dat alle betrokken stakeholders actie moeten ondernemen en afstand moeten nemen van de lineaire praktijk winning-productie-gebruik-afval. Sectoroverschrijdende samenwerking en een wereldwijde mindsetverandering zijn essentieel om een tijdige en systemische verschuiving naar een circulaire economie mogelijk te maken. Wij roepen bedrijven, accountants, regelgevende instanties en financiers op om nu in actie te komen en een rol te spelen in de circulaire transitie.

Bronnen

(1) Circle Economy. (2018). *'Linear risks': how business as usual is a threat to companies and investors*. (p. 1-14, rapport). Amsterdam: Circle Economy. Geraadpleegd op de [website van Circle Economy](#)

(2) Circle Economy. (2021). *The Circularity Gap Report 2021* (p. 1-72, rapport). Amsterdam: Circle Economy. Geraadpleegd op de [website van Circle Economy](#)

(3) IPCC. (2021). *Climate Change 2021: The Physical Science Basis. Summary for Policymakers. Working Group I contribution to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change* (p. 1-31, rapport) Genève: IPCC. Geraadpleegd op de [website van het IPCC](#)

(4) Zie noot 2

(5) Achterberg, E., Hinfelaar J., & Bocken N. (2016). *Master Circular Business with the Value Hill*. (p. 1-16, rapport). Geraadpleegd op de [website van Circle Economy](#)

(6) World Economic Forum (WEF). (2021). *What is sustainability accounting? What does ESG mean? We have answers*. Geraadpleegd op de [website van het World Economic Forum](#)

(7) Barker, R., Eccles, R.G., & Serafeim, G. (2020). *The Future of ESG Is ... Accounting?* Geraadpleegd in [Harvard Business Review](#)

(8) Buchholz H., Eberle T., Klevesath M., Jürgens A., Beal D., Baic A., Radeke J. (2020) *Forward Thinking for Sustainable Business Value: A New Method for Impact Valuation*. *Sustainability*. 12(20), 8420-8436. doi:10.3390/su12208420

(9) Carbon Tracker. (2021). *Flying blind: The glaring absence of climate risks in financial reporting*.

Geraadpleegd op de [website van Carbon Tracker](#)

(10) Zie noot 7

(11) Täger, M. (2021). *'Double materiality': what is it and why does it matter?* Geraadpleegd op de [website van LSE & Grantham Research Institute on Climate Change and The Environment](#).

(12) IFRS Foundation. (2020). *IFRS - Consultation paper and comment letters: Sustainability Reporting*. Londen: IFRS. Geraadpleegd op de [website van de IFRS Foundation](#). Cohn, M. (2021). Sustainability accounting: 'The biggest disrupter'. Geraadpleegd in [Accounting Today](#)

(13) Circle Economy. (2019). *The Circularity Gap Report 2019*. (p. 1-53, rapport) Amsterdam: Circle Economy. Geraadpleegd op de [website van Circle Economy](#)

(14) Bocken, N.M., de Pauw, I., Bakker, C., & van der Grinten, B. (2016). *Product design and business model strategies for a circular economy*. *Journal of Integration and Production Engineering* 33(5), p. 308-320.

(15) KPMG, Copper8, Kennedy Van der Laan. (2019). *Circular revenue models: practical implications for business*. (p. 1-14, rapport). Geraadpleegd op de [website van KPMG](#).

(16) Tukker, A. *Eight types of product-service system: eight ways to sustainability? Experiences from SusProNet*. *Business Strategy and the Environment* 13 (4), 246-60. doi: [org/10.1002/bse.414](#).

(17) Circle Economy (2016). *Create a Financeable Circular Business in 10 Steps*. (p. 1-47, rapport). Amsterdam: Circle Economy. Geraadpleegd op de [website van Circle Economy](#)

(18) Zie noot 17

(19) Thurum, R. (2017). *The Blueprint for New Accounting: Laying the Foundations for Future-Ready Reporting*. (p.1-120, rapport). Geraadpleegd op de [website van Reporting 3.0](#). Capitals Coalition. (2021). *The Capitals Coalition – redefining value to transform decision making*. Geraadpleegd op de [website van Capitals Coalition](#)

(20) Europese Commissie. (2021). *Voorstel voor een richtlijn van het Europees Parlement en de Raad tot wijziging van Richtlijn 2013/34/EU, Richtlijn 2004/109/EG, Richtlijn 2006/43/EG en Richtlijn (EU) nr. 537/2014 betreffende duurzaamheidsrapportage door ondernemingen*. COM(2021) 189 final. Geraadpleegd op de [website van de Europese Commissie](#)

(21) Monitoring Commissie Corporate Governance Code. (2016). *De Nederlandse Corporate Governance Code*. Principe 1.1. Geraadpleegd op de [website van de MCCG](#)

(22) Banking For Impact (BFI). (2021). *BFI Vision Paper: Scaling up impact measurement and management for banks*. *Banking for Impact working group*. (p. 1-29, rapport). Geraadpleegd op de [website van het Impact Institute](#)

(23) Europese Centrale Bank (ECB). (2019). *Climate change and financial stability*. Gepubliceerd als onderdeel van het Financial Stability Review van mei 2019. Geraadpleegd op de [website van de ECB](#)

(24) Global Reporting Initiative (GRI). (2021). *The double-materiality concept: Application and issues*. Geraadpleegd op de [website van het GRI](#).

(25) Task Force on Climate-related Financial Disclosures. (2017). *Final Report. Recommendations of the Task Force on Climate-related Financial Disclosures* (p. 1-74, rapport). Geraadpleegd op de [website van de TCFD](#)

(26) Zie bijvoorbeeld de zaak *Milieudefensie/Shell*.

(27) Zie noot 1.

(28) Impact Institute. (zonder datum). *Global Impact Database*. Geraadpleegd op de [website van het Impact Institute](#)

Over de Coalitie Circulaire Accounting

De Koninklijke Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) en Circle Economy hebben de Coalitie Circulaire Accounting (CCA) opgezet om aan verslaggeving gerelateerde vraagstukken die een obstakel voor de transitie naar de circulaire economie vormen, te identificeren en oplossingen daarvoor uit te werken. De CCA bestaat uit experts en wetenschappers met expertise in finance, accounting en rechten. De leden zijn onder meer NBA, Circle Economy, Invest-NL, ABN AMRO, Rabobank, Allen & Overy, Sustainable Finance Lab, Impact Economy Foundation en wetenschappers die aan Nyenrode Business Universiteit en Avans Hogeschool zijn verbonden. De CCA wordt medegefinancierd door Invest-NL en NBA.

Praktijkgemeenschap

De CCA-partners werken samen in een praktijk-gemeenschap (Community of Practice, ‘CoP’) om de levensvatbaarheid van circulaire bedrijfsmodellen te verbeteren. Een CoP is een concurrentievrije omgeving waar experts uit verschillende disciplines samenkomen om vrij toegankelijke oplossingen te creëren.

Doel en strategie

Het doel van de CCA is om voor bestaande vraagstukken met betrekking tot verslaggeving, financiering en waardering die een obstakel voor de transitie naar de circulaire economie vormen, oplossingen uit te werken. De CCA laat aan de hand van praktijkvoorbeelden zien op welke vraagstukken bedrijven met een circulair bedrijfsmodel stuiten.

CCA-projecten

In dit overzichtsrapport wordt een samenvatting gegeven van de bevindingen en lessen uit vier publicaties van de CCA:

1. Weg-as-a-Service. De financiële realiteit van de circulaire weg
2. De circulaire gevel. Bouwen aan een duurzame financiële realiteit met Gevels-as-a-Service
3. Verwaarden van reststromen. Vermindering van voedselverspilling: hoe coöperaties de circulaire economie een impuls kunnen geven
4. Circulaire impactmeting bij bedrijven. Het combineren van impactdata en financiële rapportage

Colofon

We zijn alle leden van de Coalitie Circulaire Accounting en de organisaties die ze vertegenwoordigen, uiterst dankbaar voor hun waardevolle bijdrage. Hun expertise, motivatie en bereidheid tot samenwerking hebben een tastbaar en overdraagbaar resultaat opgeleverd dat voor iedereen toegankelijk is.

Projectleiding

Marvin Nusseck, Aglaia Fischer (Circle Economy)

Hoofdauteurs

Natalia Mrówczyńska, Aglaia Fischer (Circle Economy)

Leden van de Coalitie Circulaire Accounting

Lucas Geusebroek, Usha Ganga (NBA); Guy de Sévaux, Anne Mieke van der Werf, Maud Hartstra (Invest-NL); Arthur Zantinge, Carl Drenth (Alfa Accountants en Adviseurs); David van Lynden, Björn Aarts (Rabobank); Martin Smit, Céline Pessers, Rob van Willigen (ABN AMRO); Werner Runge (Allen & Overy); Michel Scholte, Roland van Keeken (Impact Economy Foundation); Arnoud Walrecht (KPMG); Diane Zandee (Nyenrode Business Universiteit); Marleen Janssen Groesbeek (Avans Hogeschool, Sustainable Finance Lab); Aglaia Fischer, Marvin Nusseck, Caterina Gandini, Natalia Mrówczyńska (Circle Economy).

Redactie

Marvin Nusseck, Caterina Gandini, Aglaia Fischer, Laxmi Haigh (Circle Economy)

Vormgeving

Xerox Creativeservices

Communicatie

Lukas Burgering (NBA), Ana Birliga Sutherland, Anna Fedusiv (Circle Economy)

Contact

Neem voor meer informatie contact op met Marvin Nusseck of Aglaia Fischer
marvin@circle-economy.com en
aglaia@circle-economy.com

Publicatiedatum

Januari 2022

Rabobank

